

Чорна Олена Сергіївна,
аспірантка Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна

ПРО ТЛУМАЧЕННЯ ОЗНАК СУБ'ЄКТА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ “НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ”

У статті розглядається проблема узгодженості наукових поглядів щодо тлумачення змісту ознак суб'єкта злочину, передбаченого ст. 382 КК України. Встановлено, що під час аналізу ознак суб'єкта невиконання судового рішення потребують урахування різні форми об'єктивної сторони складу цього злочину. Висловлено думку, що різні форми об'єктивної сторони злочину, який досліджується, детермінують застосування диференційованого підходу до кримінально-правової характеристики суб'єкта злочину. Запропоновано уточнити зміст поняття службової особи, передбачене ч. 2 ст. 382 КК України, а також викласти відповідну ознаку, що стосується спеціального суб'єкта злочину, у такій редакції: “особою, що має судимість за злочин, передбачений цією статтею”.

Ключові слова: невиконання судового рішення, перешкоджання виконанню судового рішення, злочинна бездіяльність, загальний суб'єкт злочину, спеціальний суб'єкт злочину, службова особа, службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище.

З'ясування ознак суб'єкта невиконання судового рішення є невід'ємною умовою як законодавчого процесу (внаслідок якого формулюється обґрунтований правовий опис відповідного злочину), так і подальшої правозастосовної діяльності. Це означає, що в межах нашого дослідження необхідно передусім оцінити і витлумачити чинні кримінально-правові норми, а в подальшому, за потреби, запропонувати уточнення ознак суб'єкта невиконання судового рішення. Проте цьому має передувати стислий огляд норм чинного кримінального законодавства, які стосуються суб'єкта невиконання судового рішення, а також кримінально-правових досліджень у цій сфері.

Здійснений нами огляд наукової літератури та правозастосовної практики виявив певні розходження серед науковців та практиків у тлумаченні змісту ознак суб'єкта невиконання судового рішення. Йдеться не про якусь одну, а цілий комплекс проблем, які мають взаємопов'язаний характер. У загальному вигляді ці проблеми можна описати у такий спосіб.

По-перше, спеціалісти дискутують з приводу характеристики суб'єкта основного складу невиконання судового рішення (ч. 1 ст. 382 КК України). Одна група юристів вважає, що суб'єкт цього складу злочину – загальний; інша група науковців характеризує суб'єкт основного складу невиконання судового рішення як спеціальний.

По-друге, вбачаються складнощі тлумачення ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України, – “службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище”.

По-третє, дослідники проблем невиконання судового рішення сперечаються з приводу тлумачення ознаки “особа, раніше судима за злочин, передбачений цією статтею” (ч. 3 ст. 382 КК України).

Слід наголосити, що проблематика суб'єкта невиконання судового рішення не вичерпується зазначеними вище спірними питаннями. Проте обмежений обсяг публікації не дає змоги розглянути всі аспекти тлумачення ознак суб'єкта злочину, передбаченого ст. 382 КК України.

Отже, у вітчизняній теорії кримінального права склалася ситуація, за якої існує кілька підходів до визначення змісту ознак суб'єкта злочину “невиконання судового рішення”, що потребує їх відповідної систематизації. На підставі цього ми вважаємо, що розв'язання проблем тлумачення обов'язкових і додаткових ознак² суб'єкта складу злочину “невиконання судового рішення” є важливим науковим завданням вітчизняної кримінально-правової доктрини.

У вітчизняній кримінально-правовій науці проблема суб'єкта злочину “невиконання судового рішення” вивчалася, зокрема, у працях таких дослідників, як Г.І. Богонюк [1, с. 94–111], В.І. Борисов [2, с. 112–114], М.О. Букач [3, с. 99–115], В.А. Головчук [4, с. 109–117], Г.М. Зеленов [5, с. 189], В.І. Луганський [5, с. 189], В.В. Налуцишин [6, с. 105–122], О.Р. Романишин [7, с. 112–124], В.І. Тютюгін [2, с. 112–114; 8, с. 343–344; 9, с. 874–875], М.І. Хавронюк [10, с. 1218], М.В. Шепітько [11, с. 268–272].

У працях згаданих вище та деяких інших авторів спостерігаються істотні розходження в розумінні змісту ознак суб'єкта невиконання судового рішення. Тому завданням цієї статті є висвітлення основних дискусійних питань щодо тлумачення ознак відповідних суб'єктів, а також доповнення окремих наукових позицій нашими міркуваннями.

Суб'єкт злочину належить до одного з обов'язкових елементів складу злочину. Йдеться про фізичну осудну особу, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до закону може наставати кримінальна відповідальність.

Згідно з положеннями чинного законодавства України про кримінальну відповідальність суб'єктом основного складу злочину “невиконання судового рішення” (ч. 1 ст. 382 КК України) є фізичні осудні особи, яким до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років. Цього висновку доходимо з огляду на те, що до переліку злочинів, за які кримінальна відповідальність може наставати з 14-річного віку (ч. 2 ст. 22 КК України), жодна частина ст. 382 та й сама стаття у цілому не включені.

Законодавець не знизив вік, з якого може настати кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення, передусім через те, що протиправність такої поведінки не настільки є очевидною для 14-річної дитини. Розуміння обов'язковості судових рішень передбачає певний соціальний розвиток особистості, чого складно

² *Примітка.* На відміну від поширеної практики (вживаються терміни “загальні” та “спеціальні” ознаки), видається коректним саме так називати відповідні ознаки суб'єкта складу злочину.

вимагати від підлітка. Водночас усвідомити суспільну небезпеку та передбачити можливу шкоду від цих діянь теж дуже складно для особи у віці від 14 до 16 років. Необхідно зважити й на те, що особи в такому віці мають обмежену цивільну дієздатність, у зв'язку із чим не можуть бути (за деякими винятками) стороною судового провадження у цивільних, господарських та адміністративних справах.

Під час аналізу норм чинного КК України щодо правового регулювання ознак суб'єкта злочину слід звернути увагу на дві нові, порівняно з КК України 1960 р., обставини. Наголосимо, по-перше, що в КК України виокремлено самостійний розділ IV “Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)”. По-друге, законодавець сформулював в окремій статті поняття загального суб'єкта злочину (ч. 1 ст. 18 КК України) і спеціального суб'єкта злочину (ч. 2 ст. 18 КК України), а також загальне поняття службової особи (ч. ч. 3 та 4 ст. 18 КК України). Окрім цього, у п. 1 і 2 примітки ст. 364 КК України знову передбачається поняття службової особи щодо статей відповідного розділу, а в 2 і 3 примітках ст. 368 КК України описано категорії службових осіб, які займають відповідальне чи особливо відповідальне становище. Таке розпорошення зазначеного поняття і наділення його різним змістом не сприяє однозначному розумінню та уніфікованому використанню законодавчих положень у правозастосовній практиці.

Тлумачення аналізованих положень є важливим з огляду на те, що частини 2 та 3 ст. 382 КК України передбачають кваліфікований та особливо кваліфікований склади злочину, суб'єктом якого може бути або службова особа (ч. 2 ст. 382 КК України), або службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище (ч. 3 ст. 382 КК України).

Після набрання чинності, 1 вересня 2001 р., і до внесення відповідних змін Законом України № 2453-VI від 7 липня 2010 р., ст. 382 КК України передбачала кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення лише для службових осіб. Підхід вітчизняного законодавця, згідно з яким приватні особи не підлягали кримінальній відповідальності за невиконання судового рішення, був вразливим для критики. Ситуація, за якої чинність законодавства про кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення не поширювалася на пересічних громадян, створювала стан порушення конституційних і законодавчих приписів про обов'язковість судових рішень.

Свого часу це питання було вивчено В. А. Головчуком, який у дисертації зазначив таке: “Відповідно до Національного плану дій з забезпечення належного виконання рішень судів, затвердженого Указом Президента України від 27 червня 2006 р. № 587/2006, з метою підвищення ефективності діяльності ДВС з виконання рішень судів та вдосконалення процедури примусового їх виконання, необхідно було розробити та подати в установленому порядку законопроект про внесення змін до КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності фізичних осіб за невиконання судових рішень. Саме це стало підставою законодавчої ініціативи щодо введення кримінальної відповідальності фізичних осіб за умисне невиконання рішень судів. Відповідний проєкт закону, розроблений Міністерством юстиції України, був схвалений 5 вересня 2007 р. на засіданні уряду. Зазначеним законопроектом пропонувалось ввести кримінальну відповідальність для фізичних осіб за умисне невиконання рішень судів” [4, с. 112].

Існує й інша позиція, яку обстоюють Г.М. Зеленов та В.І. Луганський. На думку цих авторів, зміни до ст. 382 КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності для фізичних осіб за невиконання судового рішення не узгоджені з таким принципом криміналізації, як принцип відсутності прогалин у законі й ненадмірності заборони. Встановлення кримінальної відповідальності для фізичних осіб за невиконання судових актів, якими справа не вирішується по суті, є проявом надмірної криміналізації діяння. Виконання судових актів цього виду необхідно забезпечувати засобами інших галузей права (цивільного-процесуального, господарсько-процесуального, адміністративного тощо) [5, с. 189].

З цією позицією частково погоджується О.Р. Романишин, яка зазначає таке: “норми цивільного процесуального, господарського процесуального, адміністративного судочинства, КПК та КУпАП містять процесуальні механізми відповідальності за невиконання судових рішень, якими справа не вирішується по суті. Проте окремі з них таких механізмів не містять, що свідчить про те, що порядок їх виконання має бути забезпечено іншими засобами, в тому числі і кримінально-правовими” [7, с. 114].

Доречно зауважити, що в деяких зарубіжних державах упродовж багатьох років зберігався подібний законодавчий підхід щодо криміналізації діянь лише службових осіб за невиконання судового акта. У такий спосіб була сформульована, зокрема, ст. 315 КК РФ, що викликало відповідну критику з боку російських науковців. Наприклад, А.М. Оленьчева в дисертації обстоювала позицію, згідно з якою слід поширити кримінально-правову заборону невиконання судового акта на всіх осіб, які відповідають ознакам загального суб'єкта злочину і зобов'язані виконати вимоги, що містяться в судових актах, які набрали чинності. На думку дослідниці, це є необхідним з метою створення додаткових гарантій реалізації принципу загальнообов'язковості і виконуваності судових актів [12, с. 10–11]. Федеральним законом від 2 жовтня 2018 р. до ст. 315 КК РФ були внесені зміни, згідно з якими частину першу цієї статті сформульовано в такій редакції: “Злісне невиконання таких, що набрали чинності, вироку суду, рішення суду або іншого судового акта, а так само перешкоджання їх виконанню особою, що піддавалася адміністративному покаранню за діяння, передбачене ч. 4 ст. 17.15 Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення, вчинене щодо того самого судового акта, – карається штрафом у розмірі до п'ятдесяти тисяч рублів або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до шести місяців, або обов'язковими роботами на строк до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до трьох місяців, або позбавленням волі на строк до одного року” [13]. Отже, тепер кримінальну відповідальність за невиконання судового акта поширено й на приватних осіб. Щоправда, в Україні це було реалізовано на вісім років раніше.

Щодо спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 382 КК України.

Теоретичні положення про спеціальний суб'єкт злочину є важливими для кримінально-правової характеристики осіб, які можуть бути суб'єктами невиконання судового рішення.

Наразі ми можемо виокремити не лише законодавчу дефініцію поняття спеціального суб'єкта злочину, що міститься у ч. 2 ст. 18 КК України, а й теоретичні підходи до визначення змісту поняття “спеціальний суб'єкт злочину”.

У першій, від часів незалежності України, дисертаційній праці, присвяченій вивченню спеціального суб'єкта злочину, В.І. Терент'єв доходить такого висновку: “Спеціальним суб'єктом злочину повинна визнаватися особа, яка володіє разом із загальними ознаками суб'єкта, додатковими ознаками, передбаченими Особливою частиною Кримінального кодексу і що є обов'язковими для відповідного конкретного складу злочину” [14, с. 11–12]. Подібним чином визначає зміст цього поняття інший дослідник спеціального суб'єкта злочину, Д.В. Бараненко: “Спеціальний суб'єкт злочину – це суб'єкт злочину, який має додаткові ознаки, що передбачені в статтях КК України та інших нормативних актах, притаманні суб'єкту на момент вчинення злочину і визначають його як особу, яка несе кримінальну відповідальність за той злочин, який може вчинити тільки ця особа” [15, с. 4].

На нашу думку, у пропонуваннях В.І. Терент'євим та Д.В. Бараненком визначеннях акцентовано лише на одному аспекті змісту поняття спеціального суб'єкта злочину – наявності додаткових ознак, що передбачені Особливою частиною КК України або іншими нормативними актами. У такий спосіб ці автори надають перевагу суто законодавчим положенням, оминаючи увагою герменевтичну складову застосування кримінально-правових норм. Річ у тім, що в багатьох ситуаціях для з'ясування додаткових ознак, властивих певному спеціальному суб'єкту злочину, необхідно застосувати низку прийомів тлумачення, які дають змогу дійти висновку про наявність таких додаткових характеристик. Тому під час встановлення ознак спеціального суб'єкта більш доречним є підхід А.А. Музики, згідно з яким пропонується не обмежуватися лише тими ознаками, що безпосередньо зазначені в диспозиції відповідної норми КК, а визначати зміст ознак спеціального суб'єкта шляхом тлумачення аналізованої чи інших норм [10, с. 75].

Ознаки спеціального суб'єкта злочину “невиконання судового рішення” сучасна доктрина вбачає в таких категоріях осіб:

- 1) службова особа (ч. 2 ст. 382 КК України);
- 2) службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище (ч. 3 ст. 382 КК України);
- 3) особа, яка раніше судима за злочин, передбачений цією статтею (ч. 3 ст. 382 КК України);
- 4) службова особа, на яку покладено правовий обов'язок виконання рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України або додержання висновку Конституційного Суду України.

Зокрема, В. А. Головчук дотримується такої позиції: суб'єкт злочину, передбаченого ч. 2 ст. 382 КК України, є спеціальний – службова особа, яка зобов'язана виконати судові рішення або завдяки своїм повноваженням мала можливість перешкодити його виконанню [4, с. 113].

Про службову особу як спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 382 КК України.

В українській кримінально-правовій науці фундаментальне дослідження відповідальності службових осіб здійснив О. Я. Светлов [16; 17]. За часів української незалежності цю проблематику досліджували, зокрема, П.П. Андрушко і А.А. Стрижевська [18, с. 155–213]; поняття службової особи за кримінальним

правом України становило безпосередній предмет дослідження кандидатської дисертації Р.Л. Максимовича [19; 20].

Правильна кваліфікація судом ознак службової особи має важливе значення для постановлення обґрунтованих і справедливих вироків та ухвал. Сторона захисту часто намагається довести відсутність ознак службової особи, щоб клієнт уникнув кримінальної відповідальності. Наведемо обставини такої справи.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 28 серпня 2011 р. постановлено стягнути з ПП “Сталкер” на користь ТОВ “Спецводстрой” 103 000 грн. заборгованості. Постановою Харківського апеляційного господарського суду від 05.10.2011 р. і Вищого господарського суду України від 24.11.2011 р. це рішення залишено без зміни, тобто воно набрало законної сили. За таких обставин інтересам ТОВ “Спецводстрой” була спричинена істотна шкода на зазначену суму. Кошти, перераховані платіжними дорученнями з розрахункових рахунків ПП “Сталкер” на користь ТОВ “Спецводстрой” (на них Особа_1 посиляється у касаційній скарзі як на такі, що підтверджують відсутність істотної шкоди), були перераховані не в добровільному порядку, а в результаті примусового виконання судового рішення. Доводи, викладені в касаційній скарзі захисника, про відсутність в діях Особа_1 складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України (ніби остання не була службовою особою), спростовуються матеріалами справи. Як убачається з матеріалів справи, Особа_1, працюючи директором ПП “Сталкер”, одночасно була засновником цього підприємства і особою, наділеною організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями із здійснення керівництва підприємством, розпорядження його майном, представництва підприємства в Україні та за її межами, оформлення усіх документів, необхідних для забезпечення діяльності підприємства, з правом підпису цих документів, з 15 листопада 2011 р. не виконала рішення суду, яке набрало законної сили, чим спричинила істотну шкоду ТОВ “Спецводстрой”. З огляду на зазначене вище, Особа_1 є суб’єктом злочину “невиконання судового рішення” [21].

Певні складнощі може становити розуміння ознаки суб’єкта злочину “службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище”. Йдеться про те, що в ст. 382 КК України не міститься ані відповідної примітки, ані будь-якого посилання на положення примітки ст. 368 КК України. Водночас у пункті 2 примітки ст. 368 КК України роз’яснено, що службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 368, 368², 369 та 382 цього Кодексу є особи, зазначені у пункті 1 примітки до статті 364 цього Кодексу, посади яких згідно із статтею 6 Закону України “Про державну службу” належать до категорії “Б”, судді, прокурори і слідчі, а також інші, крім зазначених у пункті 3 примітки до цієї статті, керівники і заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць. Перелік осіб, котрі відповідно до статей 368, 368², 369 та 382 КК України вважаються службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, міститься в пункті 3 примітки ст. 368 КК України. Із цих положень можна дійти висновку, що поняття службової особи, яке передбачене ч. 2 ст. 382 КК України, потребує уточнення. На нашу думку, кримінально-правовий аналіз ознак службової особи за ч. 2 ст. 382 КК України має охоплювати таке застереження: у ч. 2 ст. 382 КК України

йдеться про будь-яку службову особу юридичних осіб як публічного, так і приватного права, за винятком тих, що передбачені в пунктах 2 і 3 примітки статті 368 КК України.

До дискусійних слід віднести і таке питання: до якого різновиду суб'єкта злочину (загального чи спеціального) належить суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України? В сучасній теорії кримінального права з цього приводу висловлено різні думки. Зокрема, М.І. Хавронюк відстоює підхід, згідно з яким суб'єкт основного складу цього злочину є загальним [10, с. 1230]. Аналогічну думку висловлює В.А. Головчук [4, с. 113].

Іншої позиції дотримуються В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та співавтори посібника “Злочини проти правосуддя” (2011). Вчені харківської наукової школи акцентують на такому: “Питання про *суб'єкта* злочину, передбаченого ст. 382 КК України, слід вирішувати диференційовано. Так, за ч. 1 ст. 382 КК України, якщо злочин вчиняється шляхом невиконання судового акта, суб'єкт злочину лише *спеціальний*, тому що ним може бути тільки така особа, на яку законом і цим актом покладено обов'язок з його виконання, і вона має реальну можливість його виконати. Якщо ж відповідно до ч. 1 ст. 382 КК України злочин здійснюється шляхом перешкоджання виконанню судового акта, то з урахуванням характеру дій, що можуть становити зміст такого перешкоджання, вчинити цей злочин в змозі як названий вище спеціальний (зобов'язана особа), так і загальний суб'єкт – будь-яка особа, що досягла 16-річного віку” [2, с. 114].

Цей науковий підхід сприймає і Г.І. Богонюк: “Така думка видається слушною: коли у конкретному судовому рішенні вказаний конкретний суб'єкт його виконання, то такий злочин, що полягає у “невиконанні”, може бути вчинений лише цією особою. Така особа, з огляду на наведене, володіє ще однією додатковою ознакою суб'єкта злочину – наявністю у неї обов'язку виконати рішення суду, а тому її цілком виправдано можна визнати спеціальним суб'єктом злочину” [1, с. 105].

Ця авторка водночас привертає увагу до такої важливої обставини: якщо рішення суду не скероване на конкретного адресата його виконання (наприклад, особа відмовляється виконувати ухвалу суду про проведення обшуку, коли в ухвалі вказується приміщення, в якому має бути проведено обшук, або ж вказано лише підприємство, що зобов'язане виплатити заробітну плату працівнику, або суд забороняє проведення мітингів тощо), то суб'єкт такого злочину буде загальний, незалежно від того, які дії вчиняє особа, – чи не виконує, чи перешкоджає його виконанню [1, с. 104–105]. З цією думкою не погоджується інша дослідниця проблем кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення – М.О. Букач: “У відповідних судових рішеннях про проведення обшуку, виплату заробітної плати, заборони проведення мітингів завжди є конкретний адресат. Іншого не може бути. Так, у разі проведення обшуку таким адресатом є власник приміщення, в якому має бути проведено обшук, або інша уповноважена особа (...) Якщо є конкретний адресат, то він завжди є спеціальним суб'єктом кримінальної відповідальності за бездіяльність. Інакше кажучи, відповідальність за бездіяльність (невиконання) неможлива без конкретного адресату” [3, с. 103–104].

Водночас М.О. Букач також підтримує позицію В.І. Борисова і В.І. Тютюгіна та посилює її такими аргументами: “Ми вже звертали увагу на те, що відповідальність за бездіяльність може наставати лише за наявності у сукупності спеціального обов’язку в особи певним чином діяти та наявності реальної можливості такою особою вчинити певні дії для запобігання настанню суспільно небезпечних наслідків” [3, с. 103].

Отже, вивчені нами наукові підходи щодо характеристики суб’єкта основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України, можна об’єднати у дві групи. Представники одного підходу (М.І. Хавронюк, В.А. Головчук та деякі ін.) вважають, що цей суб’єкт належить до загальних. Проте більшість науковців вважають: злочин, передбачений ч. 1 ст. 382 КК України, який вчиняється у формі невиконання судового рішення, вчиняється лише спеціальним суб’єктом. Такої думки дотримуються Г.І. Богонюк, В.І. Борисов, М.О. Букач, О.Р. Романишин, В.І. Тютюгін та більшість інших авторів.

Наша позиція щодо зазначеного дискусійного питання полягає в такому. Ми вважаємо за необхідне звернутися до фундаментальних теоретичних засад кримінальної відповідальності за злочинну бездіяльність, оскільки невиконання судового рішення у цій формі об’єктивної сторони (невиконання) належить до пасивної форми поведінки особи у кримінальному праві. Відомий дослідник об’єктивної сторони злочину М.І. Ковальов зазначав: “Склад бездіяльності, як і дії, утворений чотирма елементами. У цих злочинів є одна спільна риса – вони можуть бути вчинені спеціальним суб’єктом, який не виконав обов’язок діяти. Тому головним завданням слідства та суду є правильне вирішення питання про суб’єкта цих злочинів” [22, с. 150]. Зазначена наукова позиція сприймається нами як теоретично обґрунтована. Потребує врахування те, що об’єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України, може проявлятися у двох формах – пасивній (невиконання судового рішення) і активній (перешкоджання виконанню судового рішення). Різні форми об’єктивної сторони злочину, що досліджується, детермінують застосування того диференційованого підходу до кримінально-правової характеристики суб’єкта злочину, який обстоюється представниками харківської наукової школи. На цій підставі ми підтримуємо позицію В.І. Борисова та В.І. Тютюгіна, згідно з якою суб’єкт невиконання судового рішення є спеціальним. Водночас суб’єкт перешкоджання виконанню судового рішення може бути в одних ситуаціях загальним, в інших – спеціальним.

У теорії кримінального права виникла дискусія і стосовно тлумачення такої особливо кваліфікуючої ознаки діяння, як “особа, раніше судима за злочин, передбачений цією статтею” (ч. 3 ст. 382 КК України). Зокрема, Г.І. Богонюк вважає, що формулювання “раніше судимою особою” означає вчинення злочину особою, яка попередньо була засуджена. Авторка пише: “За такого формулювання цієї ознаки безпідставно робити висновки, що ця ознака стосується лише осіб, судимість яких не знята або не погашена у встановленому законом порядку. Тобто за словосполучення “раніше судимою особою” ця ознака враховуватиметься навіть тоді, коли судимість знята чи погашена, що суперечить принципу існування кримінальної відповідальності доти, доки вона не скасована у визначеному законом порядку. Відтак доцільно було б уживати таке словосполучення, яке виключало

б можливість застосування неоднозначних тлумачень цієї ознаки та відповідало б значенню відповідних положень розділу XIII “Судимість” Загальної частини КК України, зокрема: “особою, яка має непогашену або незняту судимість” [1, с. 108–109].

З таким тлумаченням не погоджується М.О. Букач, на думку якої “формулювання “раніше судима особа” не може означати іншого, як те, що така особа раніше була засуджена обвинувальним вироком суду, їй було призначене конкретне покарання і судимість за це покарання не була знята або погашена. У зв’язку з цим сумнівним є твердження дослідниці, що словосполучення “раніше судимою особою” враховуватиметься навіть тоді, коли судимість знята чи погашена. Якщо особа судима, то, відтак, очевидно, що судимість відносно неї не погашена і не знята” [3, с. 106].

Для нас очевидним є той факт, що розходження у тлумаченні певних термінів та словосполучень, пов’язаних із поняттям судимості, викликане власне відсутністю уніфікованого підходу законодавця до текстуального оформлення своєї волі. До цього привертає увагу, зокрема, А.О. Расюк. На її думку, “помилки, яких припускаються деякі судді під час кваліфікації злочинів, певною мірою зумовлені саме неточними, розрізненими формулюваннями правового стану судимості, що характеризує особу як спеціального суб’єкта у складі відповідного злочину. Ця кумулятивна вада законодавця стосується, наприклад, таких зворотів: “...вчинене ... особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених ...” (ч. 2 ст. 152, ч. 3 ст. 153 КК України); “те саме діяння, вчинене особою, раніше судимою за ...” (ч. 2 ст. 164, ч. 2 ст. 165 КК України); “... вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею ...” (ч. 2 ст. 204 КК України)” [23, с. 12].

Ми погоджуємося з думкою, що розмаїття законодавчих формулювань правового стану судимості (як кваліфікуючої та особливо кваліфікуючої ознаки відповідних складів злочинів) потребує уніфікації та приведення у відповідність до положень про судимість, що містяться в Загальній частині КК України. Отже, замість значної кількості різноманітних формулювань варто було б застосовувати лише такий зворот: “злочин, вчинений особою, що має судимість” [23, с. 12–13]. На цій підставі ми пропонуємо викласти відповідну ознаку, що стосується цього спеціального суб’єкта злочину, в такій редакції: *“особою, що має судимість за злочин, передбачений цією статтею”*.

На підставі викладеного можна дійти таких висновків.

Під час аналізу ознак суб’єкта невиконання судового рішення потребує врахування те, що об’єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України, може проявлятися у двох формах – пасивній (невиконання судового рішення) і активній (перешкоджання виконанню судового рішення). Різні форми об’єктивної сторони злочину, що досліджується, детермінують застосування того диференційованого підходу до кримінально-правової характеристики суб’єкта злочину, який обстоюється представниками харківської наукової школи. На цій підставі ми підтримуємо позицію, згідно з якою суб’єкт невиконання судового рішення є спеціальним. Водночас суб’єкт перешкоджання виконанню судового рішення може бути в одних ситуаціях загальним, в інших – спеціальним.

Наукове тлумачення поняття службової особи (кваліфікуюча ознака за ч. 2 ст. 382 КК України) потребує такого застереження: у ч. 2 ст. 382 КК України йдеться про будь-яку службову особу юридичних осіб як публічного, так і приватного права, за винятком тих, що передбачені у пунктах 2 та 3 примітки статті 368 КК України.

Підтримуємо думку, згідно з якою розходження у тлумаченні певних термінів та словосполучень, пов'язаних із поняттям судимості, викликане відсутністю уніфікованого підходу законодавця до текстуального оформлення своєї волі. На цій підставі пропонуємо викласти відповідну ознаку, що стосується цього спеціального суб'єкта злочину, у такій редакції: *“особою, що має судимість за злочин, передбачений цією статтею”*.

Питання, що стосуються відповідальності учасників колегіальних органів, представників юридичних осіб, службових осіб, на яких покладено правовий обов'язок виконання рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України або додержання висновку Конституційного Суду України, потребують окремого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богонюк Г.І. Кримінально-правова характеристика невиконання судового рішення: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 201 с.
2. Злочини проти правосуддя: навч. посібник / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Нац. ун-т “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”, 2011. 160 с.
3. Букач М.О. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 229 с.
4. Головчук В.А. Кримінально-правова охорона порядку виконання судових рішень: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 264 с.
5. Зеленов Г.М., Луганський В.І. Вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення. Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20–21 травня 2011 р. / редкол.: Г.Є. Болдарь, А.О. Данилевський, О.О. Дудоров та ін.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. С. 188–191.
6. Налуцишин В.В. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення за законодавством України та держав Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2019. 219 с.
7. Романишин О. Р. Кримінально-правове забезпечення охорони порядку виконання судових рішень в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 224 с.
8. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.
9. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. Харків: Право, 2013. 1040 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД “Дакор”, 2019. 1384 с.
11. Шепітько М.В. Злочини проти правосуддя: еволюція поглядів та наукові підходи до формування засобів протидії: монографія. Харків: Право, 2018. 408 с.
12. Оленьчева А.Н. Неисполнение приговора суда, решения суда или иного судебного акта: уголовно-правовая характеристика и проблемы квалификации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2011. 30 с.
13. Уголовный кодекс Российской Федерации: URL: <http://base.garant.ru/10108000/2d14123f4dfa7bd4c8ce5a66937e7b16/> (дата звернення: 31.03.2019)/.

14. Терентьев В.І. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2003. 20 с.
15. Бараненко Д.В. Спеціальний суб'єкт злочину: кримінально-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.
16. Светлов А.Я. Ответственность за должностные преступления. Киев: Наукова думка, 1978. 303 с.
17. Светлов А.Я. Теоретические проблемы уголовной ответственности за должностные преступления: дис. ... д-ра юрид. наук. Киев, 1980. 416 с.
18. Андрушко П.П., Стрижевська А.А. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: навчальний посібник. Київ: Юристконсульт, 2006. 342 с.
19. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2006. 238 с.
20. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. 304 с.
21. Ухвала Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 березня 2014 року в справі № 5-703км14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38799316> (дата звернення: 19.04.2019).
22. Уголовное право. Общая часть: учебник для вузов / отв. ред. проф. И.Я. Козаченко, проф. З.А. Незнамова. 3-е изд., изм. и доп. Москва: Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М), 2001. 576 с.
23. Расюк А.О. Судимість у кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.

REFERENCES

1. Bohoniuk H.I. (2016) Kryminalno-pravova kharakterystyka nevykonannia sudovoho rishennia. "Criminal law characteristic of non-enforcement of a court decision": diss. Cand. of Juridical Sciences. Lviv. 201 p.[in Ukrainian].
2. Zlochyny proty pravosuddia: navch. Posibnyk. "Crimes against justice": teach. manual / for the general ed. V.I. Borisov, V.I. Tutiuhina. Kharkov: Nat. Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine, 2011. 160 p. [in Ukrainian].
3. Bukach M.O. (2017) Kryminalna vidpovidalnist za nevykonannia sudovoho rishennia. "Criminal liability for non-enforcement of a judgment: diss. ... Cand. of Juridical Sciences. Kharkiv. 229 p. [in Ukrainian].
4. Holovchuk V.A. (2012) Kryminalno-pravova okhrona poriadku vykonannia sudovykh rishen. "Criminal law protection of the enforcement of court decisions: diss. Cand. of Juridical Sciences. Kyiv. 264 p. [in Ukrainian].
5. Zelenov H.M., Luhanskyi V.I. (2011) Vdoskonalennia zakonodavstva pro kryminanu vidpovidalnist za nevykonannia sudovoho rishennia. Teoretychni ta prykladni problemy kryminalnoho prava Ukrainy. "Improvement of the legislation on criminal liability for non-enforcement of a court decision. Theoretical and applied problems of the criminal law of Ukraine: materials international". Research Practice Conf., Lugansk, May 20–21, 2011 / edited by: H.Ye. Boldar, A.O. Danilevskyi, O.O. Dudorov and others; Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lugan. state. un-t Ye.O. Didorenko. Lugansk: RVV LSUVS them. Ye.O. Didorenko. P. 188–191. [in Ukrainian].
6. Nalutsyshyn V.V. (2019) Kryminalna vidpovidalnist za nevykonannia sudovoho rishennia za zakonodavstvom Ukrainy ta derzhav Yevropeiskoho Soiuzu. "Criminal liability for failure to comply with a judgment under the legislation of Ukraine and the European Union": diss. Cand. of Juridical Sciences. Lviv. 219 p.[in Ukrainian].
7. Romanyshyn O.R. (2018) Kryminalno-pravove zabezpechennia okhrony poryadku vykonannia sudovykh rishen v Ukrainy. "Criminal Legal Support for the Protection of the Enforcement of Judgments in Ukraine": diss. Cand. of Juridical Sciences. Kyiv. 224 p. [in Ukrainian].
8. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 17: Kryminalne parvo. "Great Ukrainian Legal Encyclopedia: in 20 vols". Vol. 17: Criminal Law / Editorial: V.Ya. Nat. Acad. right. Sciences of Ukraine; Institute of State and Law. V.M. Koretskyi of the NAS of Ukraine; Kharkiv: Pravo, 2017. 1064 p. [in Ukrainian].
9. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: u 2 t. "The Criminal Code of Ukraine. Scientific and practical commentary: in 2 volumes" / ed. V.Ya. Tatsia, V.P. Pshonki, V.I. Borisov, V.I. Tutiuhin. 5th ed., Suppl. Vol. 2: Special part / Yu.V. Baulin, V.I. Borisov, V.I. Tutiuhin and others. Kharkiv: Law, 2013. 1040 p. [in Ukrainian].

10. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrain. "Scientific and Practical Commentary to the Criminal Code of Ukraine" / ed. M.I. Melnyk, M.I. Khavroniuk. 11 species, revised. Kyiv: VD Dakor, 2019. 1384 p. [in Ukrainian].
11. *Shepitko M.V.* (2018) Zlochyny proty pravosuddia: evoliutsiia pohliadiv ta naukovi pidkhody do formuvannia zasobiv protydii: monohrafiia. "Crimes against justice: the evolution of views and scientific approaches to the formation of counter-measures: a monograph. Kharkiv: Pravo. 408 p. [in Ukrainian].
12. *Olencheva A.N.* (2011) Neispolneniye prigovora suda, resheniia suda ili inoho sudebnogo akta: ugodovno-pravovaia kharakteristika i problemy kvalifikatsii. "Non-enforcement of a court verdict, court decision or other judicial act: criminal law characteristics and qualification problems: author. diss. Ph. D. Moscow. 30 p. [in Russian].
13. Uholovnyi kodeks Rossiiskoi Federatsii: "The Criminal Code of the Russian Federation": URL: <http://base.garant.ru/10108000/2d14123f4dfa7bd4c8ce5a66937e7b16/> (date of application: 31.03.2019) [in Russian].
14. *Terentiev V.I.* (2003) Vidpovidalnist spetsialnoho subiekta zlochynu za kryminalnym pravom Ukrainy. "Responsibility of a Special Subject of Crime under the Criminal Law of Ukraine": Author's abstract. diss. Ph. D. Odessa. 20 p. [in Ukrainian].
15. *Baranenko D.V.* (2009) Spetsialnyi subiekt zlochynu: kryminalno-pravovyi analiz. "Special subject of crime: criminal law analysis": author. diss. Ph. D. Kyiv. 19 p. [in Ukrainian].
16. *Svetlov A.Ya.* (1978) Otvetstvennost za dolzhnostnye prestupleniya. "Responsibility for official crimes". Kyiv: Naukova Dumka. 303 p. [in Russian].
17. *Svetlov A.Ya.* (1980) Teoreticheskiye problemy ugodovnoy otvetstvennosti za dolzhnostnye prestupleniya. "Theoretical problems of criminal liability for official crimes": diss. Dr. of Juridical Sciences. Kyiv. 416p. [in Russian].
18. *Andrushko P.P., Stryzhevska A.A.* (2006) Zlochyny u sferi sluzhbovoi diialnosti: kryminalno-pravova kharakterystyka: navchalnyi posibnyk. "Crimes in the field of official activity: criminal characteristics": a textbook. Kyiv: Lawyer Consult. 342 p. [in Ukrainian].
19. *Maksymovych R.L.* (2006) Poniattia sluzhbovoi osoby u kryminalnomu pravi Ukrainy. "The concept of an official in the criminal law of Ukraine": diss. Ph. D. Lviv. 238 p. [in Ukrainian].
20. *Maksymovych R.L.* (2008) Poniattia sluzhbovoi osoby u kryminalnomu pravi Ukrainy. "The concept of an official in the criminal law of Ukraine": a monograph. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. 304 p. [in Ukrainian].
21. Ukhvala Kolehii suddiv Sudovoi palaty u kryminalnykh spravakh Vyschchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozhliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 13 bereznia 2014 roku v spravi № 5-703km14. "Decision of the College of Judges of the Judicial Chamber of the High Specialized Court of Ukraine on Civil and Criminal Cases of March 13, 2014 in Case No. 5-703km14". URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38799316> (date of application: 19.04.2019) [in Ukrainian].
22. Uholovnoie pravo. Obshchaia chast: Uchebnik dlia vuzov. "Criminal law. General part": Textbook for high schools / Otv. ed. prof. I.Ya. Kozachenko, prof. Z.A. Neznamova. 3rd ed., Rev. and add. Moscow: NORMA Publishing House (NORMA-INFRA-M Publishing Group), 2001. 576 p. [in Russian].
23. *Rasiuk A.O.* (2012) Sudymist u kryminalnomu pravi Ukrainy. "Criminal record in the criminal law of Ukraine": author. diss. Ph. D. Kyiv. 20 p. [in Russian].

UDC 343.369

Chorna Olena,
Postgraduate,
Institute of State and Law V.M. Koretsky NAS of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

INTERPRETATION OF THE FEATURES OF THE SUBJECT OF THE CRIME OF "NON-ENFORCEMENT OF JUDGMENTS"

The article actualizes and considers the problem of coordination of scientific views on the content of the characteristics of the subject of the crime, provided by Article 382 of the Criminal Code of Ukraine.

© Chorna Olena, 2019

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2019.4\(46\).36](https://doi.org/10.36486/np.2019.4(46).36)

Issue 4(46) 2019

<http://naukaipravohorona.com/>

Noted that in the domestic theory of criminal law there is a situation where the number of approaches to the interpretation of mandatory and additional features of the subject of the crime “non-enforcement of judgments” has not yet received quality content. On this basis, proved that the task of reconciling scientific views on the subject of the crime, as provided for in article 382 of the Criminal Code of Ukraine, is an important scientific task of the national criminal law doctrine, which directly related to law enforcement practice.

Established that when analyzing the characteristics of the subject of the failure to comply with the court decision, different forms of the objective side of the crime must take into account. The position was confirmed that the objective side of the crime provided for by part 1 of article 382 of the Criminal Code of Ukraine may manifest itself in two forms: passive (non-enforcement of judgments) and active (obstruction of execution of a court decision). Different forms of the objective side of the crime studied, which determine the application of that differentiated approach to the criminal-legal characteristics of the subject of the crime, defended by representatives of the Kharkiv scientific school. On this basis, the position supported, according to which the subject of non-fulfillment of the judicial decision is special. At the same time, the subject of obstruction of execution of a judicial decision can be in some situations general, in others - special.

The scientific interpretation of the concept of an official (which qualifies under part 2 of article 382 of the Criminal Code of Ukraine) requires the following reservation: part 2 of article 382 of the Criminal Code of Ukraine refers to any official of legal entities, both public and private, except for those provided for in paragraphs 2 and 3 of the note to article 368 of the Criminal Code of Ukraine.

Supported the view that the differences in the interpretation of certain time limits and word combinations related to the concept of criminal record, resulting from the lack of a uniform approach by the legislator to the textualization of his or her will. On that basis, it suggested that the relevant attribute relating to that special subject of the crime should be set out in the following wording: “by a person with a criminal record for an offence under this article”.

The prospects for further research in this area actualized. In particular, it concerns issues related to the liability of members of collegial bodies, representatives of legal entities, officials entrusted with the legal obligation to implement the decision of the European Court of Human Rights, the decision of the Constitutional Court of Ukraine, or compliance with the opinion of the Constitutional Court of Ukraine. These issues require a separate study.

Keywords: non-enforcement of judgments, obstruction of execution of a judicial decision, criminal inaction, the general subject of a crime, the special subject of a crime, the official, the official occupying responsible or especially responsible position.

Отримано: 22.10.2019